

Százharminc esztendő ötvenöt kormánya

Történeti adattár

Mert nem több ez, mint adattár. Afféle kormányzati tiszti címtár. Csupa név, csupa miniszterelnök, miniszter, a magyar kormányok megszámozva az elsőtől az ötvenötödikig, az ötvenöt kormány nevére, azután a szűkszavú életrajzok, amelyek csak a születés dátumára, helyére és a halálozás színhelyére és időpontjára, s egy-két lényeges adatra szorítkoznak.

Nincs ebben a munkában minőség, kritika, afféle „megmérettél és könnyűnek találtattal” szemlelet, pedig de sok kormánytalálattal „könnyűnek”, vétkesnek, súlyosan elmarasztalhatónak újkori történelmünk több mint száz esztendejének a mérlegén.

A nevek, évszámok, adatok, címek, a kinevezés és fölmentés sorai és számoszlopai mögött mégis kicsap valami. A történelmi forgáspont. Egy ország sorsa. Ennek a népek az élete. Ennek a tájnak, nemzetnek gomolygó-kavargó, nehéz és ellentmondásos, nem is egyszer fölszárkázó, s olyan sokszor lehanyatló, megpróbáló és kemény története.

En így olvastam ezt a könyvet. S ezt olvastam ki belőle. Azon tőprengve, miért ennyire izgalmas, fölzaklató, történeti tünődésekre készítő a sok hűvös adat, ez a történeti adattár.

Bölgöny József úgy ír történelmet, hogy csak tényeket közöl. Pontosabban a történeti tények közül csak a kormányzati adatokat: kineveztelet, hivatalba lépett, leköszönt és így tovább.

A Magyarországi kormányok (1848–1975) című munka, amely az Akadémiai Kiadónál jelent meg, ismertetést és adatainak közlését az első független magyar felelős miniszteriummal, a negyvennyolcas idők Batthyány-kormányával kezdő és az 1975. május 15-én hivatalba lépett Lázár-kormány (Lázár György, a Minisztertanács elnöke) fejezi be.

A névsor sok helyt tragikus. A szerző a szűkszavú életrajzokban nem közli ugyan, csak a könyv olvasója gondolja bele és idézi föl ezekben az életrajzsorokban a tragikumot. És nem csupán az egyes miniszterelnökök, miniszterek tragikumát, hanem elsőül azt a népet, amely ilyen megpróbálóan kemény történelme kényserítettett.

Független magyar felelős miniszterium alakításáról, tehát mai értelemben veit kormányról csak 1848 óta beszélhetünk; ennek megalakítását az 1848. évi III. törvények rendelték el. Kossuth Lajos és Szemere Bertalan, a Szemere-kormány a legfőbb polgári és katonai kormányzati hatalom gyakorlását 1849. augusztus 11-én Görgeinek adta át, a bukás után pedig, tizenhét évet is meghaladó időszakon át, 1849 és 1867 között nem volt magyar kormány. Az elmúlt százharminc esztendő során csupán száztizennyhárom évig volt felelős kormánya az országnak.

Már az újkori nyitány — az, hogy az ország élén független magyar felelős miniszterium áll, ez a végrehajtó hatalom központi szerve — tragikusan végződött. A szabadságharc alatt két kormányuk volt: a Batthyány- és a Szemere-kormány. Batthyány Lajost az osztrákok kivégezték, Szemere Bertalan a bukás után, 1849-től 1864-ig száműzöttként Franciaországban és Angliában élt.

Személyi tragikumukon át gondoljunk bele ennek az ország történetébe: első miniszterelnökönk vértanúvá vált, a szabadságharc második kormányfője, Szemere Bertalan elméje a száműzetésben elborult. Lexikonból idézek: „1865-ben elhalalmasodó émebaja miatt császári kegyelmet kapott és hazatérhetett.”

Az elkövetkező korok magyar miniszterelnökeinek a sorsáról (száműzetés, öngyilkosság, és így tovább) még számos példát idézhetünk. De itt csak egyről: mi ment, mi mehetett végbe annak a férfinek az elméjében és a szívében, aki ilyen fordulatra vállalkozott? A több mint tizen-

hét éves szünet után a harmadik magyar kormányt (1867. II. 20—1871. XI. 14.) az az Andrássy Gyula alakította meg, akit a szabadságharc bukása utáni száműzetése idején halálra ítélték és „in effigie” ki is végezték.

Mégha ilyen tisztított olvasók is: nem könnyű történelem a miénk.

Lapozom ennek a nem könnyűnek adattárba illesztett nehéz vonulatát.

A negyvennyolcas szabadságharc alatt, mint említettem, két kormányunk volt, azután tizenhét éven át egy sem. A kiegyezéstől az őszirózsás forradalom győzelméig, tehát az osztrák sas árnyékában tizenkilenc, de ezen belül Wekerle Sándor három alkalommal alakított kormányt. A mi nagy emlékeztető Károlyi Mihályunk, az újkori történelem e tiszta, fényes alakjának és hősének a korában két kormány gyakorolta a végrehajtó hatalmat: Károlyi Mihály (1918. X. 31—1919. I. 19.), majd pedig Berinkey Dénes (1919. I. 19—1919. III. 21.) kormánya. A proletárdiktatúra idején Forradalmi Kormányzótanácsnak nevezték a felelős miniszteriumot, magyarán kormányt, amelynek tagjai nem miniszterek, hanem népbiztosok voltak. A Forradalmi Kormányzótanács elnöki tisztét Garbai Sándor töltötte be.

A két világháború közötti Horthy-kornak — az első: Peidl Gyula úgynevezett „szakszervezeti kormánya” — összesen tizenhat kormánya volt. Egyébeként a kormány szót — hivatalos elnevezésben — csak 1944. december 22-e óta használjuk, tehát Magyarország egy részének a felszabadulása óta, amikor a debreceni ideiglenes nemzetgyűlés megválasztotta az ideiglenes nemzeti kormányt. Az 1848-as alapítórevény ugyanis magát a kormányt nevezte miniszteriumnak. 1949. szeptember 5-től a minisztertanács váltotta fel a kormány fogalmát, 1956. november 4-én pedig a minisztertanácsot váltotta fel a forradalmi munkás-paraszt kormány. Azóta, jegyzi meg a szerző, mindkét kifejezés alkalmazásával találkozunk. A felszabadulás óta, Dálnoki Miklós Béla vezéréredes, miniszterelnök ideiglenes nemzeti kormányától napjainkig, Lázár György, a minisztertanács elnöke az idejéig összesen tizenöt kormányunk volt, illetve van, mert e számba tartozik a végrehajtó hatal-

mat napjainkban is gyakorló Lázár-kormány.

Közben-közben játékos számításokat is végeztem: az én emberöltőm alatt, tehát mióta lélegzem és vagyok, Magyarországnak harminchét kormánya volt. Az elmúlt két évtized kiegyenlített, meglepetésektől mentes, nyugodt és alkotó légkörű időszakát leszámlítva, eléggé viharos volt az emberöltőm.

Ezt a példátlan és egyedülálló adattárt lapozgatva olvasom, hogy ebben az újkori magyar történelemben a Tisza Kálmán (Mikszáth Kálmán „generális”-a) kormánya volt mind a mai napig a leghosszabb életű: tizenöt évig — 1875. X. 20—1890. III. 15. — gyakorolta a végrehajtó hatalmat. De még ezt a tizenötös számot is megtétezi a Mária Terézia renddel bárói rangra emelt Fejérváry Géza, aki csaknem tizenkilenc évig vezette a honvédelmi miniszteriumot. Ő volt a leghosszabb ideig működő miniszter.

Történelmünk másként alakult volna, ha a jó sors fölcseréli ezeket a számkat és a tizenkilencedik században tizenöt éven át nem Tisza Kálmán, hanem Batthyány Lajos vagy Szemere Bertalan gyakorolja a végrehajtó hatalmat és tizenkilenc esztendőn keresztül nem Fejérváry Géza, hanem egy győztes szabadságharc hadügyminisztere, Mészáros Lázár vagy Aulich Lajos Magyarország honvédelmi minisztere.

Tisza Kálmán volt a leghosszabb ideig az ország miniszterelnöke. A legrövidebb ideig pedig Hadik János. Ennek története van: Hadik kormány nélküli miniszterelnök volt, tehát „kormánya” be sem kerülhetett az ötvenöt magyar kabinet tiszti címtárába. A régi Magyarország utolsó miniszterelnöke, Wekerle Sándor (1917. VIII. 20—1918. X. 31.) a háborús Magyarország összeomlása idején, 1918. október 30-án délelőtt tíz órakor átadta hivatalát Hadik Jánosnak, aki nem volt ugyan miniszterelnök, mert kormánya nem volt, de ténylegesen egy napig (pontosan tizenhét óráig) gyakorolta a miniszterelnöki jogkört. Károlyi Mihály őt követte a miniszterelnöki székből.

E szerény címtár és nagy történelmi olvasókönyv szerzőjét, Bölgöny Józsefet, a magyar közjog egyetemét nyilvános rendkívüli tanárát, a felszabadulás után az állam-

hatalom ideiglenes gyakorlásáról szóló törvényjavaslat előkészítőjét, a 38—41-es Magyar Nemzet egykori cikkíróját néhány évvel ezelőtt ismertem meg. Példátlan kéziratot tett le szerkesztőesi asztalomra: a magyar diaszpóra készülő lexikonának első gépírási kötetét. (Azóta további két kéziratot kötetet kaptam tőle.) Ezek, évtizedek óta a világban szétszóródott jeles magyarok lexikális életrajzán dolgozik. Munkáját öt kötetre tervezi.

Közben írta meg ezt a roppant munkát. Magyarország kormányai-nak az adattárát, hogy hiteles, akadémiai pontosságú névsort helyezzen asztalunkra. Mert az eddigi tévedés tengerinyi volt, az ő szavaival „kivétel nélkül minden névsor hibás, köztük a hivatalos és félhivatalos kiadványok is”.

A hetvenöt éves jogász a téves adatokat helyesbítette, a névsorokat, életrajzokat hitelesen pontossá tette.

Közben nem gondolt arra, hogy e nevek és évszámok közé drámai magyar történelem ír. Könyvét azokhoz a rejtett frásokhoz hasonlíthatom, amelyeknek a szavai eltűnnek, s később csak tűz fölé tartva bukkannak újra elő.

Ruffy Péter

Hubay Miklós kitüntetése

Az Elnöki Tanács Hubay Miklós, József Attila-díjas írónak 60. születésnapja alkalmából, alkotó munkájának elismerésül a Munka Erdemrend arany fokozatát adományozta. A kitüntetést Pozsgay Imre kulturális miniszter szombaton adta át.

Sütő András Káin és Abel című drámájának előadásain a Nemzeti Színházban Abel szerepét — Cserhalmi György betegsége miatt — április 6-tól Sinkó László alakítja.

Hárs László író hamvasztás utáni búcsúztatása április 7-én, délután 2 órakor lesz a Farkasréti temetőben.

Szép sikerrel szerepeltek zongoristáink a napokban megtartott nemzetközi zenei versenyeken. Lux Erika zongoraművész a tokiói nemzetközi zongoraverseny II. díját kapta, Hegedűs Endre, a Zeneművészeti Főiskola hallgatója pedig az athéni nemzetközi zongoraversenyen nyert II. díjat.

Ajtmatov elbeszélést, a Korai darvakat megfilmesítik a kirgiz filmstúdióban, Samsijev rendezésében.

Magyar rapszódia Detroitban

Hatszor vezényelte márciusban Doráti Antal, az Amerikában élő magyar karmester Durkó Zsolt művét, a *Magyar rapszódia*t az Egyesült Államok két nagy városában, Detroitban és Washingtonban. A bemutatás a budapesti Zeneműkiadó közreműködésével jött létre. Máskor is elhangzott már külföldön ilyen támogatással mai magyar zenemű. Az idei év első három hónapjában 34-szer szólt meg így új magyar kompozíció a világ különböző tájain.

Sokan kérdezik, mi érdeke fűződik, mi köze lehet a kiadóknak a zeneművek előadásához — mondja *Szabolcs László*, a Zeneműkiadó igazgatója. — A zeneműkiadó mindenütt a világon különbözőnek a többi kiadótól. Az író megírja művét, kinyomtatják, átadják a könyvesboltoknak, ezzel a kiadó feladata véget ért. A kotta azonban nem „végetért”, csak eszköz. Teljesen akkor lesz, ha meg is szólal. Ezért külföldön már természetesen, hogy a zeneműkiadó gondoskodik az új művek megismertetéséről is. Anyagilag is érdekelt a kiadó, mert a mű elhangzása, a lemez- és tévéfelvételek után részeseinek a jogdíjából. Általában a jogdíj kétharmada a szerzőké, egyharmada a kiadóé, amely ebből fedezi a megszólaltatás költségeit.

És nálaunk?

Hét év óta mi is részeseink a mai magyar zeneművek előadásainak jogdíjából. Hazai előadásuk után csak névlegesen, külföldi előadások után azonban a jogdíj 25 százaléka a miénk.

Hogyan szervezik ezeket a külföldi hangversenyeket?

Mindenekelőtt bekapcsolódtunk a nemzetközi gépezetbe és tanultunk a külföldi tapasztalatokból. Példaként említem az olasz *Riccardi* vagy az amerikai—angol *Boosey and Hawkes* céget. A nagyhír Riccardi sokáig megelégedett azokkal a jogdíjakkal, amelyeket Verdi és Puccini kották hoztak. Közben azonban lejárt az ötvenesztendő védettség, és ők is újabb zeneszerzők után néztek. Használó a helyzet a Boosey and Hawkes-szal: ők adták ki Bartók, Kodály, Richard Strauss, Stravinsky nagyon sok művét, de az utóbbi időben új szerzőket keresnek meg.

A Zeneműkiadó köztudottan sok kompozíció kottáját jelenteti meg. Mi szólaltható meg ezek közül külföldön?

Érthető, hogy a zenekari művek külföldi előadása a legnehezebb. Ezek terjesztése lé-

nyegében tavaly kezdődött, de máris jelentős fordulat állt be; egy év alatt 15 zenekari kompozíció 22-szer játszottak a mi kezdeményezésünkre.

A detroiti és washingtoni Doráti-hangversenyek három évig készítetjük elő. Eredménye: a Doráti vállalta egyetlen koncertből hat lett, mindegyik nagy sikerrel működött közre Fábán Márta cimbalomművész.

Érdekelhető-e a jó külföldi fogadtatás a kották előadásában is?

Zenekari művek partitúrái érthetően kevesen vásárolják, így a hatás itt nem közvetlen, mint szólódarabok esetében. *Láng István*nak klarinétra komponált *Monodiája* például öt kiadást ért meg nálunk, azzal is összefüggésben, hogy sok helyütt játszották. Az is örvendetes jelenség, hogy némely mű a kisebb együttesek repertoárarabjává válik. *Szerbánszky Endre I. fuvósötösét* például a Niederösterreichisches Bläserquintett tavaly 13-szor játszotta Ausztriában és másutt.

Balassa Sándor *Irise* az egyik legsikeresebb darab külföldön. A BBC 1976 februárjában hangversenyt adott Pierre *Boulez* vezényletével magyar szerzők műveiből. *Bartók*, *Ligeti György* szerepelt a műsoron, és ezt ki akarták egészíteni egy ifthon született mai alkotással. Mi rengeteg kottát küldtünk és ők Balassát választották. Lényeges a kölcsönösség is. David *Hellewell*, az angol Apollo együttes vezetője magyar hangversenyt adott Londonban. Ezt az előzte meg, hogy kiadtuk *Hellewell Metamusic* című fuvaldarabját, amely az amerikai fuvalósorságtól nagydíjjal nyerte. Érthető, hogy ezzel megteremtődött a kapcsolat az angol kamarazenei körrel.

Milyen a külföldi előadás hatása az itthoni zeneműkiadásra?

A munkának nagyon lényeges vonása, hogy megerősíti a kiadó alkotóműhely-jellegét. Külföldön szerzett tapasztalataink közben fölvetődnek például, hogy bizonyos speciális hangszerekre, elsősorban fuvósokra nincs elég mű, ezért fölkerünk zeneszerzőket ilyenek komponálására. Tavaly ennek hatására is az amerikai egyetemeken nagyon sok mai magyar fuvaldarab hangzott el. *Hidas Frigyes*, *Szélényi István*, *Láng István*, *Bogár István*, *Petrovics Emil*, *Sáry László* munkái. A másik közvetlen eredmény: egyes külföldi intézmények alapítványok a mi közreműködésünkkel rendelnek meg műveket. Így született meg *Durkó Zsolt* *Turner-illusztrációk* című kompozíciója, amelyet a BBC rendelt a leedszi fesztiválra. *Bozay Attila* egy lisszaboni alapítványtól kapott megbízást zenekari darabra. *Balassa Sándor*t a washingtoni *Koussevitzky*-alapítvány kérte föl zenekari mű írására. Ennek az alapítványnak *Aaron Copland* ismert amerikai zeneszerző a vezetője, aki sikeres hangversenyt vezetett nálunk mai amerikai szerzőktől, és kiadtuk könyvét is az új zenéről.

Eszerint a zenei életben is érvényesül a viszonyosság elve.

Valóban érvényesül, és ebben nagyon sokat köszönhetünk a Magyar Rádióknak, amelynek zenei főosztálya minden kérésünkre igyekszik teljesíteni. Például a londoni *Boulez*-koncert létrejöttéhez nagymértékben hozzájárult, hogy a Magyar Rádió egy angol hangversenyt rendezett. A viszonyzás másik formája, hogy a Művészeti Alappal és az Országos Filharmoniaiával megállapodtunk: közösen hangversenyt rendezünk azoknak a művészeknek részvételével, akik sokat tettek külföldön a mai magyar zenéért. Tavaly négy ilyen koncertünk volt, az idén is tervezünk néhányat, például a vilniusi vonósnyegyes, valamint az „*Ensemble M*” nevű holland kamarazenei közreműködésével.

A Zeneműkiadó tavaly rekordot ért el: több mint ezer kottát adott ki. Ennek harmadrésze újdonság, a többi utánonymos. Az utánonymos pedig azt jelenti, hogy egy-egy műt iránt érdeklődés mutatkozott itthon és külföldön, nem utolsósorban a Zeneműkiadó tevékenységének a művek megszólaltatásának elősegítése révén.

Mátrai-Betegh Béla

Gábor István

Arcok = talányok

Volt idő, mikor képzeletűség, főként pedig gyerek-lapok rejtvény-rovatából nem hiányozhatott egy agasbogat, sűrű vonalú rajz, amelyen az olvasónak, a megfigyelőnek valamit — rejtészerint valakit — meg kellett találnia. Az ábra valószínűleg, indák, koccos lombok, cserjék, kacskaringók, kusza akombák között, lappangott valahol egy tárgy, egy állat, leginkább azonban rejtőzött valahol egy ember vagy csak az arca. Azt kellett fölfedezni a rajz sűrűjében.

Ha az ember hosszasan nézgette-vizsgálta a vonalakkal labirintusát, előbb-utóbb észrevette benne azt, amit keresett. A személassáknak kizárta a kuszaságból mindazt, ami a rajzon fölülleges, mindazt, ami csak azért került bele, hogy el lehessen rejteni közéje a talány lényegét, a megfejtést. Csak azért került a képre, hogy nehezebb legyen a melleslékes, a csalafinta, a félrevezető vonalak közül kiválasztani az igazit. Ha a szem végre megpillantotta, mint egy kibogozta az ábra szálaikat, nem kellett már semmi egyébben tenni, csak vastag ceruzával, színes tollal erősen meghúzni a körvonalait az elbújt alaknak, az elrejtett arcnak, és készen volt a megfejtés.

A zagyvából, a zavarosból, az ábra árnyékos-homályos ismeretlenjéből világosan elővált a keresett figura s azonnali ismerőssé lett.

Ez a játékos képzeletűség mindannyiszor eszembe jut, valahányszor nagyobb társaságba csöppenek, emberek közé, akikkel fölتهetően csak alkalmilag találkozom itt és csak afféle futó ismerősim maradnak. Eszembe jut ez a játékos képzeletűség egyenkor s valahányszor eszembe jut, rá-rá kell jönnöm, néha meg egyenesen rádöbbenem, hogy volt-e képp mi is úgy vagyunk belebújtatva a világba, mint ha egy óriás képzeletűségben élne. A világ a maga áttekinthetetlen, csak nagy-nagyritkán megfejtendő akombákomaival, nehezen kibogozható, összeköcsözdött sűrűjével környe minket és környezi a többieket. Dolgot, események, véletlenek, szándékok, érdekek, felszegések, titkolozások, vonzal-mak, gyűlöletek, rokonszenvek és ellenszenvek vadul körülindáznak mindent, ös erdei szövénybe bújtatják a pillantás elől mindazt, amit éppen keresünk, amit oly jó lenne végre megtalálni. A dzsungel-kuszadalom mellékese, félrevezető, gonoszul csalafinta vonások közé rejti a fontosat, a lényegeset, az igazit, a világot vagy csak egy másik ember megfejtését.

Hány arc tűnik fel az ember környezetében az idők hosszán, hányan surrannak el mellette utcai forgatagokban, hány embertársam mellett üldögél váróter-mekben, rendelőkben, ácsorog hivatalokban, tülekszik

közülk boltokban, s mennyivel, de mennyivel vált szót, tárgyal, beszélget, ismerkedik-haverkodik össze, futólag, alkalmilag. Összeismerkedik velük, de ismerni nem ismeri őket. Arcok és emberek sűrűjéből, alkalmak kusza hálózataiból, útvesztő pillanatok kacskaringói közül, a világ nagy akombákomaiból előtűnik-e néha-néha egy csakugyan ismerős? A talányos ábra szövényes vonalai közül ki lehet-e olykor választani egy élő ábrázatot s rá lehet-e ismerni, hogy ő az! ő az igazi, ő az ebben a fenyegő, nyomasztó és bonyodalmas képzeletűségben, aki kerestünk? Lehet-e végre erős vonallal, színesen meghúzni, mint azon a rejtvény-rajzon lehe-tett, az elbújt, az elrejt-tettnek, az elveszettnek a végtelenes körvonalait, abban a biztos tudatban, hogy ké-szen a megfejtés? Lehet-e, szabad-e egy futó, egy alkalmi találkozás pillanatában azt gondolni, hogy az ember- zavarosából, a világ árnyékos-homályos ismeretlenségéből világosan elővált végre a régen keresgéltem ismerős?

Nem tudok minderre felelni. Ha azt mondanám, hogy egy talányt ilyen hir-telen nem lehet megfejteni, bizonyára akadna ellene-példa, hogy mégiscsak lehet. Mert bizonyára szövedétek alkalmi és futó pillanatokból is valódi ismeretsegek, barátságok, szerelmek, élet-hossziglan érvényes szövet-segek. De úgy gondolom, hogy az ilyes ellenpélda ki-vétel. Kivétel, mert szeren-cse dolga. Nem megfejtés,

csak véletlen ráhibázás, véletlen szerencse s a jó véletlen ritka tünemény ebben az útvesztő világban.

Van Sárközi Györgynek egy verse, annak néhány sora is fel-felöltlik bennem, ha ismeretlen ismerősök közé csöppenek s ha úgy veszem észre, hogy voltaképen képzeletűségben élek az emberek között. A vers címe: „Virágok beszélgetése” — de korántsem virágok beszélgetnek benne. Egyik szakaszt ideírom: „Egy-más mellett és egymás ellen nyilunk mi, nyugtalan virágok, — Kergetőzve s összerbul-va, mint tengeren játszó sár-lyok, — Rázkódfa forgó viharokban, bukdosva pergő jégesőkben, — Idegenül tán mindörökké, de mindörökké ismerősen.” Utolsó két sora pedig így hangzik: „... úgy nézzük egymást, szomorúan, kíváncsian s mindent tu-dóan, — Mint hulló csillagok figyelnek egymás útjára, le-futóban.”

Azt hiszem, ez a kép, ez a hasonlat a megfejtetlen meg-fejtése arcnak, talányok-nak.

Mátrai-Betegh Béla